

G. K. CHESTERTON:

AQUINÓI SZENT TAMÁS

Aquinói Szent Tamás egyéniségével egy rövid tanulmány keretében foglalkozni nehéz feladat, mert nagyon nehéz ennek a sokoldalú szellemnek éppen azt az oldalát kiválasztani, mely leginkább sejtetni engedí méreteit és nagyságát.

Hatalmas szelleme hatalmas testben lakott: emiatt nevezték Szent Ökörnek. Mint ahogy nem lehet egy egész ökröt egy teáscsészében megfőzni, épp úgy lehetetlen ezt a hatalmas szellemet egy rövid tanulmányba bepréselni. Óriás volt, egyike annak a két-három legnagyobb embernek, aki valaha élt, s cseppet sem csodálkoznék, ha kiderülne egy szép napon, hogy — eltekintve attól, hogy szent volt, mindenkit felülmúlt, s nála nagyobb ember nincs.

Ha másokkal hasonlítjuk össze és így akarunk képet nyerni róla, ez attól függően változik, kik azok az emberek, akikkel szembeállítjuk vagy összehasonlítjuk; de mindaddig nem leszünk eredményesek, amíg el nem érkezünk a világtörténelem egynéhány olyan alakjához, akik az ő rangját is megközelítik.

Beállíthatjuk őt korának mindennapi életébe és elmondhatjuk élményeit kortársai között. Itt fényt vet a világ történelmére, nem beszélve arról a fényről, melyet a filozófiára sugároz. Származása előkelő volt, a császári ház rokona, Aquino egyik legkitünőbb főnemesének fia. Jellemző a korra, hogy amikor szándékát közölte: szerzetes lesz, ez helyeslésre talált, — egy körülmény kivételével. Egy főnemes fia rangjának és méltóságának teljes megőrzésével beléphetett Szent Benedek rendjébe, mint ahogy az angol főnemes fiatalabbik fia lelkész ma is lehet. De a világot éppen ebben az időben hatalmas vallási forradalom reszkettette meg és új, ismeretlen arcok bukkantak fel.

Amikor a fiatal Tamás ragaszkodott ahhoz, hogy dominikánus, azaz kolduló-szerzetes legyen, fivérei ellene fordultak, elraboltatták és börtönbe vetették. Olyasmi volt ez, mintha ma egy angol lord fia kijelentené, hogy bárzongorista, vagy kommunista lesz. De mégis sikerült a rendbe belépnie, és ő lett Kölnben Albertus Magnus legkedveltebb tanítványa. Később Párisba került, hol a Sorbonne-on és másutt kiváló védelmezője volt az új kolduló rendeknek. Ezután Averroes-ről és Aristotelesről vitázott, hogy megteremtse a nagy kiegyezést a pogány filozófia és a keresztény hit között. Külső életét maradtalanul alárendelte ezeknek a céloknak. Nagy, testes, kopasz ember volt; türelmes és jóindulatú, de hallatlanul szórakozott. Amikor egyszer Szent Lajos királynál ebédelt, várat-

lanul révült álmodozásba merült, majd hatalmas öklével hirtelen lecsapott az asztalra, mondván: „És ez el fogja intézni a manicheusokat!” A király a tisztalelkűek finom, halvány ironiájával írnokért küldött, hogy az lejegyezze az érvelés gondolatmenetét, nehogy feledésbe merüljön.

Össze lehetne hasonlítani őt más szentekkel és teologusokkal, de inkább, mint misztikust, — mert mint dogmatikus felülmúlhatatlan. Ő ugyanis, mint aféle okos ember, misztikus volt magánéletében és filozófus a közéletben. Voltak misztikus élményei, de nem kérte embertársait, amint ez manapság szokás, hogy okuljanak abból. Ő csak arra kérte őket, okuljanak saját élményeikből. Kétségtelenül bizonyított jelenései voltak: a Szent Szűz megjelent előtte, vigasztalván őt az általa oly nagyon áhított hírrel, hogy sohasem lesz püspök.

Ugyancsak összehasonlíthatnók a tomista-tant más tanokkal, megemlítve azokat a pontokat, ahol Scotus vagy Bonaventura tanítása különbözik attól. Nincs itt hely ilyen megkülönböztetésekre, elég ha megemlítjük, hogy Szent Tamás tana — legalább is más tanokhoz viszonyítva — racionális, míg a többieké misztikus, mondhatnók: romantikus. Mindenesetre sohasem élt nála nagyobb teologus és talán soha sem élt nála nagyobb szent. Ha azt állítjuk, hogy nagyobb volt Albertusnál vagy Scotusnál, sőt ha azt mondjuk, nagyobb volt Domonkosnál vagy Ferencnél, még csak megközelítően sem határoztuk meg nagyságát. Ha fogalmat akarunk alkotni jelentőségéről, szembe kell őt állítanunk a világ két vagy három nagy hitvallásával. Általa a kiteljesedett keresztény szemlélem áll szemben a pogánysággal és a pesszimizmussal. A korokon túl vitázik Platóval vagy Buddhával és az ő érvei a helytállóak. Szelleme oly átfogó és kiegyensúlyozott, hogy legalább egy millió dolgot kellene elmondani, ha azt érzékeltetni akarnók. Talán a leghelyesebb leegyszerűsítése tanításának a következő. Szent Tamás szembehelyezkedik a többi vallásnak a jóról és rosszról alkotott fogalmával, s anélkül, hogy tagadná a rossznak létét, egyszerűen szembeállítja a maga elméletét a kétféle jóról. A tökéletes jó, — mint bármely keleti misztikában — a természetfeletti rend; de a természet rendje is jó, éppolyan megrendíthetetlenül jó, mint ahogy azt akármelyik ember érzi. Ez az, ami „elintézi a manicheusokat.” A hit magasabbrendű mint az ész, de az ész magasabbrendű minden másnál és szuverén jogai vannak saját területén. Ezzel válaszol évszázadokkal előre Luther és a többiek antiracionális kijelentéseire. Egy közismerten ateista költő mondotta egyszer nekem: „A reformáció csak azért volt lehetséges, mert az embereknek nem volt elég eszük ahhoz, hogy megértsék az aquinói szentet.” Az Egyház a halhatatlanság szempontjából fontosabb, mint az állam, de az államnak ettől függetlenül is megvannak a maga jogai. Ez a keresztényi ket-tősség mindig megvolt, megtaláljuk Jézus Krisztus szavaiban Istenről és a császárról; ott látjuk a Jézus Krisztus természe-

tét magyarázó dogmában. De Szent Tamást illeti a dicsőség: úgy megfogni ezt a kettős szálát, hogy az ezer más dolognak lényegét és értelmét is megmagyarázza. Ezzel olyan hittant fogalmazott meg, amely szerint még józan emberek is lehetnek szentek.

Ma nincsen senki, aki „elintézhetné a manicheusokat”; egész kultúránk fertőzve van a természet fogalmának halvány és zavaros értelmezésével; a mai bölcsek szerint, minden ami fölöttünk vagy alattunk van, rossz, s fenn a magasban valami tudálékos lény lakik. Szent Tamás dicsőítette Istent, anélkül, hogy gyalázta volna az embert; dicsőítette az embert, anélkül, hogy lealacsonyította volna a természetet. Ezért alkotta meg a józan ész világát, a *terra viventium*-ot, az élők országát. Filozofiája és teológiája a józan ész filozofiája és teológiája. Nem kínozza az agyvelőt kétségbeesett kísérletekkel, nem igyekszik megmagyarázni a világ titkait úgy, hogy félremagyarázza azokat. Szellemének első léptei bármely épeszű ember gondolkodásának első lépései is lehetnének, éppúgy, mint hitvallása egy becsületes parasztemberé is lehetne. Mert ő, aki oly rengeteget egységesített és egyesített, egyesítette magában a szellem magasrendűségét és a lélek egyszerűségét. A pap, aki eljött hozzá, hogy utolsó lelki vigaszt nyújtson ennek a szellemi titánnak, akinek esze felszaggatta és felszínre hozta a lét gyökereit, akinek szelleme áthatolt minden csillagon, és gondolat világában a legkisebb szálaszálát is felboncolta, — a pap mesélte később, hogy a haldokló szent gyónását hallgatva, hirtelen úgy érezte, mintha egy ötéves kis gyermek utolsó gyónását hallgatná.

Szentmihályi János fordítása.